

טהרן מתייבשת: הבצורה הקשה תחריף את המשבר החברתי באיראן?

written by אלי קלוטשטיין | 19.11.2025

מפלס המים בכנרת ירד בסוף הקיץ האחרון עד מתחת לקו האדום התחתון, המסמן את הנקודה שבה שאיבה תזיק לאיכות מי השתייה באגם הלאומי. אבל עד כמה שחמור המצב של משק המים בישראל ובמזרח התיכון כולו, נדמה שאין קשה יותר ממשבר המים שאיתו מתמודדת הרפובליקה האסלאמית של איראן.

בתחילת החודש הודו בכירים איראנים כי למאגרי המים המרכזיים של הבירה טהרן נותרו זרבות לשבועיים בלבד. ראש חברת המים האזורית, בהזד פרסה, אמר כי הסכרים באזור הבירה מחזיקים רק כ-8 אחוזים מהקיבולת שלהם, שכן כמות המשקעים בשנה שעברה צנחה ב-100 אחוזים, והובילה לירידה של 43 אחוזים בזרם המים שנכנס למאגרים סביב הבירה. המצב העגום של מאגרי המים זכה לתהודה בסרטון שומט לסתות של שחיין מקומי, שצילם את עצמו חוצה בהליכה את המאגר, המלא מים בוציים וסמיכים עד לגובה המותניים ^[1] עדות למילימטר בודד של גשם שירד באזור עד סוף השבוע האחרון.

המשבר אינו מוגבל רק לטהרן: מצב דומה קיים גם באספהאן, שבה התריעו בכירים בעיר כי מי השתייה עשויים לאזול תוך שבועות אחדים. זעקות מסוג זה נשמעו אף במחוזות אחרים ברחבי המדינה. המצב כה חמור, עד שהיו מי שהגדירו אותו כ"משבר המים החמור ביותר בהיסטוריה המודרנית של איראן".

כדי להתמודד עם המחסור מנסה איראן שלל רעיונות ואמצעים, בינתיים בלי הצלחה יתרה. השבוע לראשונה יצאה באזור אגם אורמיה טיסה לזריעת עננים, שפעלה בשיטה מתוצרת מקומית. במקביל, לקראת יום שישי התאספו מאות מתושבי טהרן לתפילה מיוחדת לגשם, תוך הקפדה על כל כללי הצניעות האסלאמיים.

שר האנרגיה הציע כי אם המשבר יחמיר ניתן יהיה להתפיל מים מהמפרץ הפרסי ולהעביר אותם לבירה, אף שהדגיש כי הפתרון נועד רק להציל את טהרן אם כלו כל הקיצין, וכי מדובר בצעד שאינו כלכלי ב"זמנים נורמליים". אגב, יש ביקורת גדולה על רעיון זה, שכן לדברי שר התחבורה לשעבר באיראן הוא מתעלם ממגבלות סביבתיות ומעביר את הנטל הכלכלי לציבור. בנוסף, שר האנרגיה גם הציע להשתמש במקלות נגד הציבור, ולנתק את החשמל לתושבים שימלאו בריכות פרטיות על אף המחסור הגדול במים.

גם לשר החקלאות האיראני היה מה לומר: הוא עודד את תושבי המדינה לעבור לשיטות חקלאות יעילות יותר ביחס לצריכת מים, כגון חממות. 90 אחוזים מכל צריכת המים באיראן הולכת לחקלאות, מגזר שהממשלה מגנה עליו בטענה לצורך במשק אוטרקי. אולם ככל שהמים

הופכים למצרך נדיר ומזג האוויר מקצין, הנטל של החקלאות על הציבור כולו מכביד. אגב, סביר להניח שלו הייתה לאיראנים אפשרות לקבל את הפלא החקלאי מתוצרת כחול-לבן מסוג טפטפות, היה בכך סיוע מהותי לחיסכון במים.

פינוי של מיליונים

אם מישהו בנה על הגשם בסוף השבוע האחרון כדי שיפתור את המצוקה, הרי שהוא התבדה. למרות שדווח על ממטרים בכמה מחוזות במדינה, ואפילו פורסמו סרטונים של הצפות בעיר אבדנאן שבמערב המדינה ^[2] המעידות כנראה גם על איכות הניקוז, ולא רק על כמויות הגשם ^[3] נראה שהמים שירדו מהשמיים בטהרן לא מספיקים בשביל "לדגדג" את המאגרים הריקים של העיר. בשבת ציטטה התקשורת המקומית את ארגון המטאורולוגיה הרשמי באיראן, שאמר כי כמויות המשקעים ב-2025 נמוכות ב-89 אחוז מהממוצע הרב-שנתי, וכי זהו הסתיו היבש ביותר מזה חמישים שנה.

באופן פרטני, גם אחרי הגשם בסוף השבוע בטהרן כמות המשקעים היא הנמוכה ביותר במאה השנים האחרונות. יתרה מכך, היובש הכבד של האדמה מגביל את יכולתה לספוג מים בשלב הנוכחי, ומגביר את הסיכון לשיטפונות.

העדות להיקף המשבר שזכתה לתהודה הכי גדולה הייתה דבריו של נשיא איראן, מסעוד פזשכיאן, שאיים להקציב את זרימת המים בטהרן אם המצב של המאגרים לא ישתפר. הוא הצהיר עוד כי אם עד סוף הסתיו לא ירדו גשמים משמעותיים, לא תהיה ברירה ^[4] והממשלה תיאלץ לפנות את העיר כולה.

טהרן היא אחת מעשרים הערים המאוכלסות בעולם, ומתגוררים בה כ-10 מיליון בני אדם לפי אומדנים רשמיים. ההערכות הלא רשמיות מדברות על היקף אוכלוסייה גדול בהרבה. מה ייעשה עם כל האוכלוסייה הזאת? היכן היא תתגורר, ומה מקור ההנחה שבאזורים אחרים של המדינה יהיו מספיק מים בשביל כל כך הרבה תושבים? להנהגה האיראנית הפתרונות.

משטר האייתוללות, שמבין כמובן את הקשיים הכרוכים בניתוק המים לבירה, החל לפעול בינתיים בשקט. כמה שכונות בעיר סובלות מניתוקים בלילות מבלי שהייתה על כך הודעה רשמית, ובכל העיר דווח על לחץ מים מופחת. בהיעדר די סחורה, אפילו החנויות בטהרן החלו להגביל את הלקוחות לרכישה של ששיית מים מינרליים אחת, מחשש שיאזלו במהירות.

כמובן, המציאות הזאת מפריעה לשגרת חייהם של התושבים, שמתחילים להתלונן בקול: "כשהמים מנותקים בלילה, איננו יודעים מתי יחזרו, ואיננו יכולים לתכנן את היום שלנו. אפילו המכלים החלופיים מתרוקנים במהירות", אמר תושב אחד. יש לכך גם סכנות בריאותיות ותברואתיות נלוות, שלפי שעה לא ניתן להן יחס מספק מצד השלטונות.

גם מערים אחרות במדינה מגיעות עדויות על ניתוקי מים בלילות, כולל באזורים בעדיפות נמוכה

יותר כמו בלוצ'יסטון, אך גם בערים גדולות כגון כרג' והמדאן. ואכן, ייתכן שהמשבר לא יוגבל לטהרן: מומחים מזהירים כי המשך ניהול כושל של המשבר יוביל להתרוקנות של כל המישור המרכזי באיראן מתושבים.

ניהול אנושי כושל

עד כמה מצב משק המים קשה? הנה כמה נתונים שמדגימים את ההתייבשות של איראן בטווח הארוך: מאז 1990 ממוצע המשקעים ירד ב-30 מילימטרים בשנה, ובמהלך אותה תקופה טיפסו מידות החום ב-1.7 מעלות בממוצע. המשמעות היא קיצים וגם חורפים חמים יותר, ואובדן כמעט מוחלט של השלגים באיראן ² שבעבר הזינו את הנהרות ואת המאגרים במדינה.

מכיוון שקיץ 2024 נחשב ל"עונה היבשה מזה עשרים שנה", שבאה אחרי שש שנות בצורת רצופות, רבים מהמאגרים במדינה התייבשו. סך המים שמצויים בסכרים האיראנים ירדו לכ-15 אחוזים פחות מהשנה שקדמה לה. יותר ממחצית מהסכרים אינם מלאים את מחציתם. עד תחילת החודש ירדו רק 2.3 מילימטר גשם בכל המדינה, ותוך פחות משלושה שבועות נוספו עשרה סכרים לרשימה של תשעה שקודם לכן עמדו להתרוקן ³ כלומר, מלאים ברמה של 5-10 אחוזים. בחלק מהמקומות במדינה, מי התהום שקעו לגובה כה נמוך, עד שכמעט בלתי אפשרי למשוך אותם מעלה, וזה ידרוש מאמץ זמן רב.

הניצול הכמעט מוחלט של מים במגזר החקלאות משמעותו שאפילו צמצום הצריכה הפרטית לא יעזור הרבה לחיסכון. אך מלבד זאת, כשליש מכל המים של איראן מבוזבזים או מופנים לשימושים שאינם מניבים תפוקה ⁴ כולל 16 אחוזים של גניבת מים בלתי חוקית.

אלא שהמשבר אינו רק תוצאה של החלטה שמיימית. ניהול אנושי גרוע הוביל לבעיה מבנית במשק המים האיראני, שסובל בעיקר מבנייה אינסופית של סכרים, כמעט ללא פיקוח. לטענת האופוזיציה באיראן, מיזמי הבנייה הלאומיים של תעלות והרחבות חקלאיות נעשו ללא ביקורת הידרולוגית או סביבתית, וניתנו למפקדת ח'אתם אלאנביא, רשות ההנדסה של משמרות המהפכה, כדי לשמש להאדרת יוקרתם של ראשיה וריפוד כיסיהם. כתוצאה מכך, כלל תשתיות המים במדינה כעת לא מתפקדות.

אבל אם תשאלו את הממשלה בטהרן, אחת הסיבות שהובילו לפגיעה בתשתיות המים היא בכלל המלחמה עם ישראל ביוני, שהאיצה את הנזק לצינורות ותשתיות נוספות. העובדה שחלק מצינורות המים של טהרן, למשל, בני למעלה ממאה שנה, דולפים ואיש לא החליף אותם ⁵ לא תפריע לנרטיב של האייתוללות.

אלא שמבחינת האזרח הקטן של איראן, בין אם מדובר בגזירה שמיימית ובין אם זו תוצאה של ניהול כושל ⁶ בשורה התחתונה הוא סובל ממחסור במים, שמצטרף ליתר הצרות הכלכליות, החברתיות והסביבתיות כיום ברפובליקה האסלאמית. אפשר להזכיר, למשל, את בעיות המחסור בחשמל ברפובליקה האסלאמית, שגורמות לניתוקים תכופים למרות היותה של איראן אחת

המדינות עם מאגרי האנרגיה הגדולים בעולם; את העלייה החדה (כ-70 אחוזים) במחירי התרופות במדינה עקב ביטולי סובסידיות, שמחריפה את בעיית המחסור שגם כך קיים בטיפולים רפואיים באיראן; בריחת מוחות נרחבת, שבמסגרתה למעלה מ-12 אלף מרצים באוניברסיטאות עזבו את תחומי הרפובליקה האסלאמית בעשור האחרון; או זיהום האוויר החמור במחוזות רבים באיראן, שמשבית את הלימודים ומוסדות ממשלתיים, ותרם למותם של כ-60 אלף איש בשנה האחרונה.

איראן גם סובלת מבעיות כלכליות עמוקות, ובין היתר מפער עמוק בין קצב ועלות ייצור הדלק למכירתו ² שמובילים לכך שהממשלה מעוניינת, בלית ברירה, להעלות את מחירו, או לחלופין להסתמך על ייבוא יקר, שמעלה את האינפלציה ומכביד על תקציב הממשלה. אלא שהחשש ממחומות בשל מחירי הדלק, שכבר פרצו בשנים קודמות, גורם לכך שראשי המדינה מהססים אם להעלות את המחיר, ובינתיים סופגים את ההפסדים.

בנוסף, העיצומים הבינלאומיים וההשקעה במיזמים צבאיים, הגרעין והפרוקסי ריסקו את הכלכלה האיראנית וגרמו לאינפלציה לזנק, ומשפחות רבות במדינה מעידות שהן נאלצות לקצץ בצריכת מוצרי מזון בסיסיים. לפי ההערכות, כתוצאה מהקשיים הכלכליים וירידת ערך המטבע, כ-40 מיליון איראנים חיים מתחת לקו העוני. אחד הפתרונות שהמציאה איראן כדי להתמודד עם המצב היה למחוק ארבעה אפסים משטרות הריאל שקיימים במדינה, אך ספק אם התוכנית הזאת ³ שבפני עצמה עלותה גבוהה ⁴ תסייע למצב המידרדר.

שיא בהוצאות להורג

סקר סודי שערך מכון מחקר אשר לרוב עובד עם משרדי הממשלה, ואשר לא נועד לפרסום חיצוני, נחשף בידי אתר חדשות במקומי באיראן. תוצאותיו עשויות בהחלט להטריד את הממשלה: בסקר שבחן את הרגש הציבורי ביחס לכל ממשלות איראן לדורותיה מאז המהפכה, זו הנוכחית קיבלה 92 אחוזי אי שביעות רצון, הציון הנמוך ביותר בסקר. המשיבים, שהגיעו מכל רחבי איראן, הביעו את חששם מהכיוון שהולכת אליו המדינה, ולא היו מרוצים מביצועיה.

"לעיתים אין לנו מים במשך יומיים שלמים, בקיץ החשמל איננו. אין שום סיוע מהממשלה", אמר לאמצעי התקשורת תושב אלמוני של טהרן, ששיקף את הלך הרוח הכללי של רבים ברפובליקה האסלאמית בימים אלה. ניתן אפילו למצוא אזרחים אמיצים שמעיזים להתראיין בגלוי ולהתלונן על המצב, כגון סדר רוואזי, בעל מסעדה בעיר, שאמר כי "הרשויות יודעות על הבעיות כבר שנים, אך לא עשו דבר. במדינה עשירה במשאבים כמו שלנו, עצוב שאין לנו חשמל בקיץ, וכעת שיש גם משבר מים".

אי הנחת בציבור הוא מקור לחשש אמיתי בקרב דרגים בכירים בטהרן, שמודעים לכך שמשבר המים עלול לתדלק אי-שקט חברתי ואף להוביל למהומות. בסוף השבוע שעבר עלו לרשתות סרטונים של סטודנטים באוניברסיטת אל-זהרה בטהרן המוחים נגד משבר המים. מדובר, עם זאת, בתופעה מוגבלת עדיין, שאין לדעת אם תתרחב בהמשך לעוד מחאות או לאזורים אחרים

אפילו גל הלאומנות הקצר ששטף חלקים מסוימים בקרב העם האיראני במהלך המלחמה עם ישראל הולך ונמוג, והשלטון חושש שכל הלחצים שמופעלים על העם יתפרצו לבסוף. יש לכך גם תקדימים: ב-2021 פרצו מהומות במחוז קוזסטן בעקבות מחסור במים שכללו זעקות נגד המנהיג עלי ח'מינאי וקריאות כגון "אנו צמאים". הפגנות דומות נחזו גם באספהאן באותה שנה וגם בשנה האחרונה. יש תיעודים נוספים על מחאות מים ברחבי המדינה בשנים האחרונות, ואפילו הפגנות על קיצוץ במים מתחילת שנות האלפיים. חוקרים רבים גם מזכירים תקדים אזורי למהומות מעין זה, ומציינים שחלק גדול מאי שביעות הרצון הציבורית בסוריה לפני פרוץ מלחמת האזרחים היה קשורה לקשיים שנוצרו עקב שינויי האקלים ובצורת נרחבת במדינה.

מומחים סבורים שככל שיעמיקו המשברים הפנימיים באיראן, הסיכוי להתפרצות של מהומות תלך ותגדל. כתוצאה מכך צפוי הממשל האיראני להכביד את ידו עוד יותר על האזרחים, לדכא אותם באופן נרחב, וליזום פרובוקציות שיוכלו לאחד את האזרחים סביב דגל המולדת.

עדות לכך נראתה כבר בכמה ממדים באחרונה: כך למשל, בשבועות האחרונים עוסק משטר האייתוללות בהידוק אכיפת כללי הצניעות, ובפרט בעניין רעלות לנשים. בין היתר, ראש מערכת המשפט הורה לתובעים בכל רחבי המדינה לעבוד עם המשטרה והשירותים החשאיים כדי לזהות "קבוצות מאורגנות הקשורות לגורמים זרים", שמעורבות ב"אי סדרים חברתיים" ² כלומר, גורמים המערערים את הסדר הקיים של חוק חיוב עטיית חיג'אב ורעלות.

במקביל, מספר ההוצאות להורג הולך וגדל, כאשר בתשעה החודשים הראשונים של השנה יישמה איראן עונש מוות ליותר מאלף איש ³ שיא של ארבעים שנה לפחות, הגבוה יותר מכל השנה שעברה גם יחד. רק בספטמבר הוצאו להורג למעלה ממאתיים אסירים. לא מדובר רק בעונש על עבירות מוסריות, אלא גם בשיטה להיפטר ממתנגדי שלטון בעקבות המלחמה עם ישראל, וההבנה כי אי השקט החברתי הולך ומתגבר גם בעקבות התבוסה שספגה איראן מידי ארה"ב וצה"ל.

אלא שהנקודה שבה מחאות הופכות למהפכה של ממש לא ניתנת פעמים רבות לחיזוי, ולעיתים זה רק עניין של מסה קריטית שמצטברת. השלטון באיראן, שמודע לכך, יעשה כל שלא ידו כדי לעצור את ההפגנות לפני שיהפכו למשהו גדול. ואכן, יש סימנים לכך שהממשל בטהרן מתכוון. ברשתות אפילו נשמעו חשדות כי הניסוי שערכה איראן באחרונה ⁴ שליחת הודעות חירום לטלפונים של אזרחים, בדומה להתרעות בישראל מפני טילים ⁵ יסייע להסחת דעת, שיבוש ניסיונות מחאה או המצאת משבר שתעביר את המיקוד הלאומי לנושאים אחרים. יש מי שאפילו טוענים כי בטהרן עשויים לשקול מתקפת מנע נגד ישראל או פרובוקציה מתוכננת אחרת בסדר גודל דומה, בין היתר בשביל למנוע התקוממות עממית.

יש יסוד להניח שאיראן תנקוט בכל השיטות הללו או ברובן. שרידות הממשל הייתה תמיד היעד העיקרי של האייתוללות, והללו לא יבחנו באמצעים לשם כך. אך כשהעם צמא למים, ואם אכן

יהיה צורך לפנות מטרופולין ענק כמו טהרן ולהקציב את מי השתייה בחלקים רבים במדינה, איש אינו יודע כיצד המצב עלול להסתיים.

פורסם במקור ראשון, בתאריך 19 בנובמבר, 2025.